

LBRIS

We know
books

Cornel Ungureanu

Dialoguri
pagini de jurnal

Cuprins

Evocări/Dialoguri cu:

Mihai Şora	7
Axente Sever Popovici	23
Vintilă Horia	50
Anişoara Odeanu	54
Arşavir Acterian	66
Ovidiu Cotruş	73
Petru Vintilă	85
Sorin Titel	96
Petre Stoica	134

În dialog cu Cornel Ungureanu:

Ioan Pinteă	161
Călin Crăciun	184
Daniela Sitar-Tăut	191
Cristian Pătrăşconiu	202
Adriana Babeţi	212
Iulian Boldea	222
Robert Şerban	228
Lăcrămioara Ursa	237

<i>Jurnal</i>	241
---------------------	-----

Mihai Şora

Mihai Şora (cetăţean de onoare al Timişoarei) este cel mai ilustru timişorean. Din numeroasele dialoguri cu el la Timişoara, selectăm:

Înregistrare din 20 mai, 2008

Cornel Ungureanu: De unde încep amintirile lui Mihai Şora?

Mihai Şora: Teodor Şora, Toadea Miculii, a fost bunicul meu, căci tatăl său se numea Micula. Identificarea lor se făcea prin evocarea numelui tatălui. Tatăl meu, Melentie Şora, era Melentia Toadii. Eu sunt Mihaiul Melentii. Mihail Melentii Toadii Miculii evocă descendenţa familiei Şora. Aşa se localizau oamenii, pentru că aceste nume erau foarte frecvente. Se întâmpla să existe mai mulţi Toadea Miculii, iar atunci trebuia să se alăture numele bunicului sau chiar al străbunicului, pentru a individualiza persoana cu care sau despre care vorbeai.

Bunicul meu era un om mărunţ, uscăţiv. S-a născut în 1840. Când eram copil, spre începutul anilor '20, şi mergeam la Feneriş, el avea 80 de ani. A mai trăit încă 19 ani. A murit în 1939. Făceam drumeţii la munte şi ne ţineam foarte greu de el (care mergea în pas alert, fără a se opri), cu toate că eram mici

și aveam capacitate respiratorie puternică. Petreceam două săptămâni, vara, alături de veri de-ai mei, copii de aceeași vârstă cu mine.

Teodor Șora a avut vreo zece copii, dintre care doar doi au fost aleși să meargă la școală. Unul a fost tatăl meu, care a mers la școală la îndemnul învățătorului. El i-a spus bunicului la finalul clasei a patra: „Măi, Toadii măi, pruncul ista trebuie să meargă la școală.” Moșul acesta a fost destul de inteligent și nu a avut niciun fel de rezervă să îl dea la școală. Bineînțeles că erau condiții favorabile. Era un liceu greco-catolic în Beiuș, cu limba de predare română, Samuil Vulcan, în afară de materiile obligatorii în limba maghiară. Acolo a mers el. Mai exista liceul Andrei Șaguna din Brașov, care era ortodox, și liceele de la Blaj, care erau, de asemenea, românești greco-catolice. După ce a absolvit liceul, a urmat Teologia la Arad. A avut intenția să facă Facultatea de Filosofie de la Budapesta. Însă a venit războiul și nu a vrut să participe la război. S-a căsătorit și a optat pentru cariera de preot.

Prima parohie pentru care a candidat a fost chiar în satul în care se căsătorise, Pesac, în apropiere de Periam. A reușit însă contracandidatul său, prin urmare a luat parohia de la Ianova, unde m-am născut eu. Acolo s-a născut primul copil, care însă a murit în perioada epidemiei de gripă spaniolă. Diagnosticul nu l-am pus, l-am moștenit prin amintire. Se numea Teodor, după numele bunicului patern. Eu mă numesc Mihai pentru că bunicul matern purta acest nume. Sora mea se numește Maria, după numele bunicii paterne. Dacă aș mai fi avut o soră, s-ar fi numit Ecaterina, după numele bunicii materne. Pe urmă alegerea numelui era liberă.

Pot spune că locuitorii din Pesac au fost niște întemeietori. Ei au fost alungați din Sânpetru Sârbesc, în urma unui conflict între sârbii și românii de acolo. Așa au ajuns în acest sat

care de abia se înființase, sub Maria Teresa, pe un pământ care le-a fost cedat. Satele aveau străzi paralele și perpendiculare, într-un mod cu totul geometric. Pesac înseamnă pe sârbește nisip. E un teren foarte nisipos.

În anul în care m-am născut eu, ei erau mult deasupra nemților, ca statut economic. Aveau o bancă care se numea Pesecană, cu un consiliu de administrație format din depunătorii cei mai consistenți. Un unchi de-al meu, Cuzman Bogdan, era directorul acestei bănci. Se făcea mult comerț, cu porumb, mai ales cu străinătatea. La un moment dat au zis că, decât să exporte porumb, este mai bine să crească porci. Și așa s-a ajuns la exportul de carne de porc. Erau pe punctul de a construi o fabrică de salam care să facă concurență salamului de Sibiu, tot cu destinația Germania. Dar, în urma războiului, Germania s-a prăbușit, iar proiectul nu a putut fi dus la îndeplinire. În aceste împrejurări i-am găsit eu, întorcându-mă din Franța, în toamna lui '48. Un an mai târziu au fost deportați în Bărăgan, de unde au luat-o de la capăt. Aproape toți au făcut școală, ciclul gimnazial. Unii dintre ei au luat și examenul de bacalaureat.

Revenind la tatăl meu, traseul spre Timișoara a avut câteva opriri. De la Ianova a mers la Izvin. Pe lângă preot, el era și profesor de religie la Liceul Pedagogic din Timișoara, Școala normală de învățători. De la Ianova mergea cu o căruță câțiva kilometri până la Remetea, de unde lua trenul spre Timișoara. La Izvin era o haltă de tren; de aceea când s-a eliberat parohia de acolo, a candidat, a reușit, fiindu-i astfel mult mai ușor. Și-a concentrat orele de la liceu, miercuri și vineri, plecând dimineața și reîntorcându-se seara. Când am ajuns în clasa a treia primară, ne-am mutat la Timișoara, tatăl meu fiind ales la parohia din Fabric. Aveam o casă în Elisabetin, pe strada Ion Văsii, la numărul 39. Îmi aduc bine aminte de casă, însă nu

am mai revăzut-o. Au fost câteva schimbări, ne-am mutat cu chirie într-o casă chiar în fața bisericii, în cartierul Fabric, apoi a cumpărat alta pe strada Mătăsarilor.

Era foarte activ, ca preot, în parohie, la fel în cercurile intelectuale. A făcut parte dintr-un ceneclu care se întrunea o dată pe săptămână, unde se țineau cercuri de lectură, aveau discuții pe teme de literatură. Eu nu am participat niciodată la acestea. Apoi avea o intensă activitate corală, nu doar cu coruri bisericești.

Dincolo de calea ferată se afla un cartier numit Între vii, care avea și o capelă. El deservea și acel cartier; a reușit să-l transforme într-o parohie. În regim șagunian erau candidați, în momentul în care era o parohie fără preot. Se deschidea ca o campanie electorală. Candidații trebuiau să vină de două ori pentru a face o slujbă și a ține o predică. La sfârșit se organizau alegerile cu vot secret, iar lumea vota, după felul în care se purtau cu oamenii. Nu existau intervenții din partea bisericii. Se făceau alegeri democratice, cu vot secret. În cazul în care exista egalitate, se organiza încă o alegere. Era extraordinar. Acolo a venit preot paroh, fratele său Ștefan Șora.

Tatăl meu nu s-a acomodat cu exigențele vieții urbane. Cred că a fost vorba de o dublă ruptură. În momentul în care am plecat în Franța, el avea 50 de ani. Era un bărbat voinic și tânăr. Zece ani mai târziu, părea un bătrânel, aproape că nu l-am recunoscut. La 67 de ani ne-a părăsit.

Îmi aduc aminte că masa era mereu la aceeași oră. Se știa că tata ajungea acasă la ora unu jumătate, iar masa era pregătită. La fel era și duminica, când țineam casa deschisă. Întotdeauna erau câteva persoane care veneau și, bineînțeles, erau ospătate. După plecarea mea la București, a fost greu să ne întâlnim, însă disciplina mesei la oră fixă a fost păstrată și o regăseam de fiecare dată când veneam în vacanță.

În timp ce am fost redactor-șef la Editura pentru Literatură, unul dintre colaboratori (lucra și la Institutul de Folclor) mi-a spus că, venind de la arhivele din Beiuș, a găsit niște informații din timpul ocupației turcești a Beiușului. Se pare că era acolo un ienicer, Șora. Dar ienicerii nu erau turci, erau creștini care erau luați și transformați în soldați de elită ai armatei. O bună parte dintre ei erau români macedoneni, care, într-adevăr, au nume scurte, bisilabice. După părerea mea, lucrul este plauzibil, pentru că vatra satului Feneriș se numește Șorasca. Deci pământul cel mai bun de acolo a fost proprietatea unui Șora. Dar toate aceste lucruri sunt o ipoteză.

Din această familie Șora au ieșit doi intelectuali, Melentie Șora și Ștefan Șora. Primul în mod deliberat, la îndemnul învățătorului. Dar un al doilea nu l-a mai dat. Fratele mai mic al tatei, ca să-și adune banii și a merge la liceu, imediat după ce a terminat clasele primare, s-a angajat argat până la vreo 13 ani. Cu banii adunați și-a luat această independență, în raport cu familia, și s-a dus la școală, a făcut liceul, cu partea pedagogică, în așa fel încât, după absolvirea Facultății de Teologie, a venit în sat ca preot și învățător.

26-27 mai, 2007, sediul Uniunii Scriitorilor

Cornel Ungureanu: Sunteți supraviețuitorul generației de aur a filosofiei românești. Nu credeți că aveți o misiune, domnule Șora?

Mihai Șora: Aș fi foarte pretențios să răspund la ultima dumneavoastră întrebare. Cred că am ajuns la această vârstă pur și simplu din cauza bunicului meu, născut în 1840, și probabil datorită acestei capacități a longevității care se transmite din două în două generații și nu în generație directă.

Fiind în vizită la el într-o vacanță de vară, l-am zărit în fundul grădinii, era într-un prun și mânca prune, să fi avut vreo 97 de ani. Când eram copii, eu și sora mea, în vârstă de vreo 8-9 ani, mergeam la Stâna de Vale, și cu toate că eram voinici, de abia ne puteam ține după el. Moșu' avea în jur de 90. În timp ce mă aflam la Paris, în august 1939, am primit o scrisoare de la tatăl meu în care îmi scria că bietul Moșu' s-a prăpădit. Era în jur de Sfânta Maria. Lucrând puținul pământ pe care îl aveau acolo, el împreună cu unul dintre frații tatălui meu care a rămas în casa părintească, a trebuit să repare carul, a tras cu barda, a mai ciocănit, de dimineața până seara. La cină a spus că tare îl dor șalele. S-a dus să se culce și dus a fost. Cred că acesta trebuie să fie secretul longevității. Altă piatră filosofală nu am reușit să gădesc. Bietul tatăl meu, care a fost prima generație de orășeni și care era un om foarte bine făcut, când am plecat eu din țară, avea în jur de 50 de ani. Nu a putut rezista la șocul urbanizării și a murit la 67 de ani. Mai am o mulțime de neamuri. Eu sunt bănățean după mamă și bihorean după tată, timișorean prin geografie. Rudele mamei mele, spre deosebire de cele ale tatălui, erau oameni bogați, din zona Periam, Lovrin, Pesac. În momentul colectivizării au fost duși cu toții în Bărağan. Pe vremea aceea, era obiceiul că măcar băieții să facă cel puțin trei clase gimnaziale, dacă nu liceul, ca să aibă ceva studii în momentul în care revin acasă să preia moștenirea și să o ducă mai departe. Cum erau școliți, nu s-au mai întors, s-au risipit care pe unde, au devenit ceea și-au dorit. Unii dintre ei încep să-și recupereze fostele proprietăți și își recâștigă statutul economic pe care-l avuseseră, dar nu mai au ce să facă. Nu mai sunt creatori de civilizație. Acolo existau creatori de civilizație. În satul acesta, Pesac, exista o bancă care se numea Pesecană. Această bancă pesecană, ai cărei acționari erau sătenii, avea un comitet de conducere.

Prin intermediul acestui comitet, țăranii din Pesac exportau, când eram eu copil, porumb în Germania. Când am devenit ceva mai mare, nu mai exportau porumb, ci incorporau porci și exportau șuncă, cârnați și așa mai departe. La întoarcerea mea din Franța, ei erau pe punctul de a proiecta o fabrică de salam care să aducă concurență salamului de Sibiu, toate aceste operații făcându-se prin banca lor. Și în această fază de civilizație a venit acea noapte sinistă în care au fost ridicați cu toții și trimiși în Bărağan. Acolo și-au făcut un sat. Doi sau trei ani după, unul dintre verii mei, cel mai mic dintre verii primari, care se numea Mihai Bogdan, Melentie Bogdan, după numele tatălui meu, umpluse Ardealul până spre nord cu pepenii verzi pe care îi cultiva acolo. A fost un neam de întreprinzători. Între ele două nu știu cum m-am nimerit eu exact pe linia asta. Poate că am moștenit totuși, în afară de această latură contemplativă a spiței mele paterne, și ceva din capacitatea de desfășurare socială a neamurilor mele materne, pentru că și aici, trebuie să spun, mi-am consacrat partea cea mai bună a miezului vieții mele, unui proiect public editorial, care viza cultivarea acestui neam din care fac parte.

...

Mariana Șora: Trebuie să adaug și eu un lucru despre soțul meu. Pe vremea aceea era normal ca familia lui să nu fie foarte încântată de ideea noastră de a ne căsători. Dar asta nu l-a împiedicat pe dânsul, tatăl lui, ca atunci când a murit bunica mea, iar eu nu eram prezentă, să vină să o consoleze pe mama mea. A venit, a îmbrățișat-o pe mama, a ținut-o la pieptul lui și a încercat să o consoleze.

...

C.U.: Acum dacă a venit vorba, întotdeauna mi-a făcut impresia că spațiul în care se află redacția revistei „Orizont” e al dumneavoastră.

Mariana Șora: Banca...

C.U.: Și ziceam că norocul nostru ar fi să nu vi-l revendicați...

Mariana Șora: Da, în spațiul acesta se afla o bancă în copilăria mea. Tatăl meu n-a fost decât un mic funcționar la această bancă, până la urmă cu titlul de director, ceea ce însemna atunci că avea o secție în subordine. De fapt a avut trei, Devizele, Corespondența și cred că Personalul. El a făcut Școala de Comerț și era copilul unei văduve sărace. A avut un frate mai mare cu doi ani care a murit la 19 ani, cum se murea înainte de 1914, de tuberculoză. Astfel, la 17 ani, a devenit susținătorul mamei sale. După ce a terminat școala, a intrat imediat la această bancă. Cred că a ajuns să fie funcționar, când a fost chemat la armată și și-a făcut anul de militărie la artilerie, după care a izbucnit războiul. Nu a uitat niciodată cei patru ani și patru luni de război.

Clădirea aceasta a fost construită de un evreu venit din Vechiul Regat. La etajul unu erau birourile pentru personalul superior. Funcționarii băncii aveau locuințe cu chirie relativ redusă, tot în această clădire, la ultimul etaj. Părinții mei au avut o locuință foarte agreabilă de patru camere, din două camere se vedea Piața Sfântul Gheorghe, iar din altă cameră se putea admira turnul Domului catolic. Alături de noi se afla o mică librărie germană, Deutsche Buchhandlung, de unde puteai și împrumuta cărți. Acolo am început să citesc, îmi aduc aminte că am început cu Karl May. Am amintiri foarte frumoase, e puțin spus, am cele mai frumoase amintiri din copilăria mea din cei șapte ani petrecuți în această casă. A fost și o epocă memorabilă pentru Timișoara, iar pentru copilăria mea a fost epoca de aur. A fost foarte interesantă și din punct de vedere național, pentru că abia după anul 1920 a început să se vină din Vechiul Regat. De pildă comandantul Pieții,

care era colonelul Romcescu, a avut o fiică, Dora, pe care a dat-o la maici, la școala unde eram și eu. Doar că ea a mers la școală de la 7 ani, iar eu de la 6, părinților mei li s-a părut mult să aștepte, pentru că citeam deja. Am stat împreună în aceeași clasă, pentru că la maici nu era multă lume. Clasa I și a II-a se aflau într-o singură sală, iar clasa a III-a și a IV-a de asemenea. Așa că am stat un an împreună. Foarte amuzant era că vizavi, pe aceeași străduță, stătea un tânăr ofițer, tot din Vechiul Regat, care știa câteva cuvinte nemțești. Iar eu cu acest tânăr ofițer, la vârsta mea de 6-7 ani, am început prin semne un fel de comunicare. Atunci începusem să învăț și eu corect românește la maici și am conversat cu el într-un amestece de franco-româno și mai știu eu ce. Așa de departe au mers lucrurile încât el a încercat să converseze și cu mama mea care a venit pe balcon să vadă ce se întâmplă acolo. Mama a fost foarte amabilă, dar și foarte clară în ținuta ei, sugerându-i că discuțiile noastre au ajuns la final. Omul a cerut să ne facă o vizită. Până la urmă a fost invitat la noi la masă de mai multe ori, totul transformându-se într-o reală prietenie.

...

C.U.: Cum v-ați cunoscut?

Mihai Șora: Nu am mărturisit public niciodată. Cred că e suficientă intimitate în atmosfera de aici pentru a spune lucrul acesta. Din faimă, eu o știam pe soția mea, știam că e omologul meu, ca să spunem așa, de la liceul de fete Carmen Sylva. Eu eram premiantul clasei, de-a lungul anilor, și îmi aduc aminte că, în momentul pe care îl descriu acum, soția mea locuia pe strada Vasile Alecsandri. Trecând cu bicicleta (eram mare amator de biciclete și era modul în care puteam să ajung cel mai repede la liceu) prin parcul, numit pe atunci Regina Maria, peste pod, am văzut-o venind pe actuala mea soție. Și mi-am zis așa: „fata asta o să se îndrăgostească de